

Folkhögskole Veteranen

NR 1 2023

Islamofobi och andra spöken

Björn Grip

Rädslan för islam och dess imamers förmenta ambitioner att skapa en teokratiskt styrd värld tar sig allt fler uttryck. För någon tid sedan, fredagen den 10 februari, disputerade Sameh Egyptson på sin avhandling *Global politisk islam?: Muslimska brödraskapet & Islamiska förbundet i Sverige*. Avhandlingens tes är att Islamiska förbundet är agenter för Muslimska brödraskapet och att deras ambition är att skapa ett muslimskt världsherravälde. Avhandlingen blev till slut godkänd med röstsiffrorna 2-1 i betygsnämnden efter två och en halv timmes överläggning och dessförinnan en fyra timmars lång disputation inför ett auditorium på mer än 200 deltagare.

Kritiken mot avhandlingen var mördande, skriver Aftonbladet (10/2), som var en av flera riksmidia som bevakade evenemanget. Tidningen citerar bland annat islamologen och religionsvetaren Torsten Jansson som var den avvikande rösten i betygsnämnden:

"Brist på precision, otydliga definitioner av bärande begrepp.....Texten är full av politiska värderingar. Det blir ensidigt och missvisande", kritiserar Jansson avhandlingen (Jansson motiverar sig i en läsvärd längre kulturartikel i Expressen 14/2 -23).

Även DN bevakade disputationen. Man beskriver många kritiska inlägg, bland annat idéhistorikern Andreas Önerfors vid Linnéuniversitetet, som kallar avhandlingen för en skandal, som inte borde tagits upp för prövning.

Jag har inte läst Egyptsons avhandling, men kan konstatera att den är kontroversiell och att även professionella religionsvetare är djupt oeniga. Doktorandens teser om muslimska brödraskapets ambitioner liksom kopplingen mellan islamiska förbundet och muslimska

brödraskapet är långt ifrån självklara. Dessutom svåra att leda i bevis. Men avhandlingen kommer med all säkerhet att användas som slagträ gentemot islam och organisationer som har kontakt med muslimska organisationer.

Samma dag som disputationen ägde rum publicerade DN en insändare av Kjell O Lejon, professor i religionsvetenskap vid Linköpings Universitet i ett annat men närbesläktat ämne, där man kan misstänka att islamofobi spökar.

Avveckla alla skattebidrag till studieförbundet Ibn Rushd, är rubriken på insändaren.

Motivet till den rubricerade uppmaningen skulle vara studieförbundets koppling till Islamiska förbundet, som i sin tur påstås vara Muslimska brödraskapets trojanska häst i Sverige.

Jag är inte naiv och jag tycker det är bra att det görs ordentliga utredningar när det finns misstankar om oegentligt hanterande av statsbidrag och allmänna medel över huvudtaget. Jag anser även att det behövs en säkerhetstjänst. Det sker emellertid inte sällan misstag när säkerhetsorgan gör efterforskningar. Dessa misstag beror på slentrianföreställningar om vilka som är säkerhetsrisker. Det vet jag av egen erfarenhet. Bona folkhögskola och dess rektor Herman Schmid var föremål för SÄPO:s intresse från skolans tillblivelse 1984 fram tills dess Bonas koppling till vpk/vänsterpartiet avslutades 1998. Så småningom fick vi på skolan upprättelse och en ursäkt. Herman tilldömdes till och med ekonomisk kompensation.

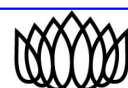
Beträffande Ibn Rushd gjordes en utredning av statsvetarprofessorn Erik Amnå för ett par år sedan, om dess förmenta "penningvätt" av statsbidrag till Islamiska förbundet. Hans slutsats var

att detta inte var fallet. Hans bedömning var att studieförbundet gör viktiga insatser för folkbildningen och integrationen av framför allt unga människor med muslimskt ursprung i det svenska samhället. Jag noterar också att det nya röd-gröna styret i Göteborg, där misstankarna mot studieförbundet fick fäste under tidigare styre, nu beslutat att åter behandla Ibn Rushd som andra studieförbund när det gäller samarbete och stöd.

Jag minns en föreläsning för några år sedan av islamologen professor Jan Hjärpe. En av hans teser var att muslimer som flytt till Västeuropa är en nyckelgrupp när det gäller att överbrygga motsättningar mellan olika kulturer, motsättningar som riskerar att leda till religionskrig mellan den kristet/sekulära västvärlden och den islamiska kultursfären. De muslimer som flytt till Västeuropa försöker i de allra flesta fall integrera sig i våra samhällen. Det är min erfarenhet i kontakter med flyktingungdomar. En väg till integration är genom folkbildning. Studieförbundet Ibn Rushd

Fortsättning på nästa sida

FOLKHÖGSKOLE VETERANEN

MEDLEMSBLAD
FÖR FOLKHÖGSKOLANS
VETERANFÖRENING

www.vetfolk.dinstudio.se

Nummer 1
ÅRGÅNG 23
Mars 2023

Medlem i föreningen blir du genom att betala in medlemsavgiften 250 kr per år till Folkhögskolans Veteranförening plusgirokonto 400 28 34-2
Glöm inte att ange namn och adress!

Innehåll

Islamofobi och andra spöken	1
Årsmöte på S:t Elisabeths folkhögskola i Göteborg	2
Nya redaktörer för folkhögskoleveteranen	2
Tack till redaktionen	2
Pluralism/profilering	3
SD och folkbildningen	6
Den galna elmarknaden	7
Den nya elektricitetsvisan	7
Mimi folkhögskola	8
Besök på Kista folkhögskola 29:e mars	8
Omtyckt av många - doldis för flera	9
All uppmärksamhet är bra	10
Stjärnorna och åkerleran	11
Minnesböckerna	12

Redaktionskommitté

Urban Lundin
urban.lundin@folkbildning.net

Per-Ola Jansson
braxnaspj@gmail.com

Tore Mellberg (layout)
tore.mellberg@gmail.com

Föreningens postadress (ordförande)

Folkhögskoleveteranen
c/o Björn Grip epost
Sturegatan 9B bjorngrip@hotmail.com
614 32 Söderköping tel 070-540 95 79

Kassör
Kent Jonelind epost
Marielundsvägen, 7 kent.jonelind@gmail.com
824 31 Hudiksvall tel 070-550 37 59

och Kista folkhögskola är exempel på hur engagerade människor med kontakter i den muslimska världen försöker skapa förutsättningar för integration. Detta misstänkliggörs politiskt och är ett led i politiska ambitioner att begränsa flyktingvandringen.

För mig är det inte långsökt att göra en parallell i dagens debatt om islam med framväxten av arbetarrörelsen och dess organisationer för mer än hundra år sedan. Dåtidens etablissemang hade samma fruktan och misstänksamhet gentemot den proletära massan som idag mobiliseras gentemot islam. Då misstrodde den självorganisering som arbetarrörelsen genomförde, inte minst dess bildningsambitioner. ABF, Hola och Brunnsvik är exem-

pel på bildningsinstitutioner som länge fick kämpa i motvind innan deras existens och verksamhet erkändes. Jag är hoppfull och vill tro att vi kommer att få se motsvarande erkännande av Ibn Rushd i sinom tid. Men det kräver att vi som tror på integration genom folkbildning inte blir nervösa när Magnus Rans-torp och andra säkerhetsagenter brännmärker organisationen.

PS: Med denna ordförandekrönika tackar jag för mig. Min tid som ordförande är över efter årsmötet, som vi genomför den 11 maj på Sankt Elisabeths folkhögskola i Göteborg. Sammantaget blev det 28 krönikor om jag räknat rätt. Det har varit roligt att skriva. Hoppas det varit tankeväckande att läsa.

Årsmöte på S:t Elisabeths folkhögskola i Göteborg

Björn Grip

Torsdagen den 11 maj har vår Veteranförening årsmöte på ovan rubricerad plats. Vi börjar kl. 10 med fika och mingel. Därefter får skolans rektor **Marcin Szklarski** ordet och en möjlighet att presentera skolan. Senast kl. 11 sätter vi igång med själva årsmötet. Lunch serveras kl. 12.30 till 13.30.

Eftermiddagen ägnas åt folkbildningsutredaren **Christer Nylander**, tidigare mångårig riksdagsledamot för liberalerna samt utskottsordförande i såväl kultur - som utbildningsutskottet.

Vi avslutar med fika och beräknar att dagen avslutas senast klockan 16.

S:t Elisabeths folkhögskola ligger mellan Trädgårdsföreningen och Heden, på gatuadress Sten Sturegatan 1B. Bussar går från Centralstationen.

Verksamhetsberättelse kommer att finnas på vår hemsida från och med första april. Handlingar i sin helhet kommer att finnas tillgängliga i skriftlig form vid årsmötet. Motioner till årsmötet ska vara mig tillhanda senast den 1/5. Skicka helst med e-post till bjorngrip@hotmail.com Det går naturligtvis också att använda snigelpost. Adressen är då Björn Grip, Sturegatan 9B, 614 32 Söderköping.

Anmälan om deltagande sker till samma adress som ovan, dvs.

bjorngrip@hotmail.com.

Nya redaktörer för Folkhögskoleveteranen!

Urban Lundin

Det nummer du just nu läser blir mitt näst sista som redaktör för Veteranen. Efter att ha varit medlem i redaktionskommittén i tio år har både gången och tankegången blivit segare. Och som bekant ska man ju sluta när man står på topp! Mina bröder i värvet, Tore Mellberg och Per-Ola Jansson passar också på att lämna sina skor mitt på planen. De behöver nu fyllas av andra fötter! Om du är intresserad av att tillsammans med andra bilda en ny redaktionskommitté, så anmäl du ditt intresse till vår ordförande Björn Grip, bjorngrip@hotmail.com.

Jag lovar att du får ett intressant uppdrag. För egen del har jag lärt mig massor under de här tio åren. Självlklart ställer jag upp med råd och dåd vid behov.

Tack till redaktionen!

Björn Grip

Urban Lundin, Tore Mellberg och P-O Jansson har aviserat att man kommer att sluta producera Folkhögskoleveteranen. Urban har hållit på i 10 år, Tore nästan lika länge. Jag vet ännu inte om det går att övertala någon/några av dem. Oavsett vill jag från styrelsens sida framföra vårt varma tack. Utan tidningen hade vi knappast haft medlemmar.

Pluralism/profilering

Redaktionen

I förra numret bjöd vi in till en diskussion i den angelägna frågan om pluralism eller profilering. Här presenterar vi nu fyra inlägg i frågan. De har rubriker i grönt för att skilja ut dem från de ordinarie bidragen i tidningen. I nästa nummer kommer ytterligare något eller några inlägg.

Pluralism eller profilering

Björn Grip

Bernt Gustavsson, professor i idéhistoria men också folkhögskollärare i många år, pläderade passionerat för pluralism när det gäller åskådningar på folkhögskola vid sin föreläsning på Folkhögskoleforum på hotell Clarion i Stockholm under hösten.

Jag tillät mig att ställa frågan om detta innebar att profilerade folkhögskolor – dvs. skolor baserade på olika värderingar, religiösa eller ideologiska – inte borde finnas. Efter viss tvekan svarade Bernt, till min förvåning, ja på den frågan. Förvåning eftersom profilering varit honnörsord under hela min tid som verksam inom folkhögskolan och merparten av skolorna har ju startats av olika idéburna rörelser.

Nu är hans ställningstagande kanske inte så konstigt. Under 1970-talet stod striderna heta om studieupplägg, pedagogik, värdegrund, och som en konsekvens, tjänstetillsättningar, på flera skolor. Hans erfarenheter präglades av klåfingriga representanter från huvudmannen. Bernt berättade om ombudsmän från Stockholm som kom ned till hans skola och talade om var skåpet skulle stå. Jära folkhögskola utanför Nässjö, också en arbetarrörelseskola, gick vid samma tid i konkurs. Detta eftersom stridigheterna inom lärarkollegiet och gentemot styrelsen blev destruktiva

och förlamande. Det finns säkert fler exempel.

Undertecknad, som har jobbat på en tydligt profilerad skola hela mitt folkhögskoleliv, har delvis andra erfarenheter. Bona folkhögskola kom ju faktiskt till eftersom dess huvudman var ett politiskt parti. Det var tydligt uttalat att ett marxistiskt idéarbete skulle utgöra en viktig utgångspunkt och en grundval för kursuppläggen. Profilering betonades som ett centralt argument när skolan beviljades statsbidrag.

Självklart ska undervisning och diskussion ske i "en anda av tolerans och respekt för andras meningsyttringar", alldeles oavsett. Det stod i den gamla folkhögskoleförordningen och bildandet av Folkbildningsrådet ändrade självklart inte på detta. Pluralism inom Folkhögskolevärlden således, men möjlighet att ha olika religiösa eller politiska värderingar som utgångspunkt på den enskilda skolan.

Men Bernts föreläsning kändes som ett förebud om en förändring. Är folkhögskolan på väg bort från profilerade skolor? Frågan bör ställas.

Jag pratade häromsistens med Mariam Sherifay, rektor på Kista folkhögskola, en skola startad av en förening med muslimsk bakgrund. Hon kände sig orolig inför framtiden. Deras kurser i självavård på basis av islamsk teologi liksom kurser i arabiska har provocerat och renderat hatiska kommentarer i sociala medier. Hon är försiktig när det gäller marknadsföring och presentation av skolans ideologiska profil. En slags självcensur skulle man något provokativt kunna säga. Frågan är vad som händer framöver med folkhögskola och folkbildning. Kommer frihet och självstyre att finnas kvar?

Regeringen har tillsatt en utredare som ska se över organisation och styrning av folkbildningen. Christer Nylander heter utredaren. Han är tidigare riksdagsledamot för Liberalerna. Den senaste mandatperioden var han ordförande i kulturutskottet. Han har även varit ledamot och vice ordförande i utbildningsutskottet under sin tid i riksdagen. Han är en person som kan det politiska spelet och som har gedigen erfarenhet av såväl folkbildning och kultur som utbildningssverige. Det låter i och för sig hoppfullt, kan man

tycka. Rege-ringens direktiv kommer emellertid ändå att begränsa även den bästa utredare.

Christer har lovat att komma till vårt årsmöte i maj nästa år. Det ska bli spännande att ta del av hans tankar kring folkbildningen. Säkert berör han frågan om Folkbildningens relativa frihet och självstyre. Kanske berör han också frågan om profilering kontra pluralism.

Folkbildning: profilering och populism

Bernt Gustavsson

I den bok som producerats till Gösta Vestlunds minne och ära, *Demokratin som bildningsväg*, finns ett antal artiklar som har det gemensamt att söka förstå och kritiskt undersöka populismens starka framväxt. Kritiken är främst inriktad mot högerpopulismen och allsköns auktoritära regimer med deras förnekande av vetenskaplig kunskap och elementära demokratiska begrepp. Det återkommande kännetecknet för populismen är att allt är ett, alltså räknas i ental, en ledare som förkroppsligar en sanning, ett enhetligt folk och en nation. Allt som bär motsatsen – mångfalden av identiteter, kunskaper, allt som räknas i pluralis ska stukas, demolas eller förlöjligas. Ett av demokratins bärande kännetecken är pluralismen, vilket står i skarp motsättning till populismens antipluralism. Denna brist på vidsynhet har även funnits och finns inom folkhögskolan. Jag har genom åren träffat på en enögdhet som enbart ser de egna idéerna som betydelsefulla och möter andra med fördomsfullhet. Det som kallas "profilering" har inte sällan tagit sig auktoritära uttryck. Men folkbildning är något annat än partipolitik. Den börjar där människor befinner sig och spinner sina trådar vidare i frihet.

Personligen har min hållning för plu-

ralism växt fram under min studietid och mitt arbete på folkhögskola och universitet. Det är oftast starka upplevelser av konflikt som gjort att den växt in i det inre. Mina första jobb förlorade jag på grund av att jag inte kunde tolerera behandlingen av och nedsättande uttalanden om invandrare. När jag kom till folkhögskolan som lärare och som idéhistoriker sökte folkbildningens rötter fick jag främst stöd för fri- och frivillighet hos en äldre generation som hade kontakt med centrala idéer under dessas framväxt. Samtidigt blev propåerna om profilering allt tätare under 1970-talet, vilket tolkades så att folkhögskolans verksamhet skulle begränsas till att gälla endast "huvudmannens värderingar". Karl-Herman Tapper, som varit rektor i många år med stark förankring i folkrörelserna och jag själv uttryckte med en mun att då är det ingen folkhögskola. En folkhögskola kännetecknades av allt det som stod i 1977 års andra paragraf, av respekt och tolerans mot oliktankande. Jag menar att det har varit ett stöd för friheten och det gäller fortfarande.

Ser vi på hela fältet av folkhögskolor så har var och en sin inriktning. Det är en marknad där var och en profilerar sig i konkurrens med sin utmärkta produkt. Men om vi går till enskilda skolor - ska pluralismen gälla även där? Mitt svar är ja. Själva grundidén alltifrån Grundtvig och svenska idégivare som Hans Larsson, Alf Ahlberg och Ellen Key är just pluralism. Innebörden av lärofrihet, fri- och frivillighet är de studerandes och lärares rätt att själva utforma och ha makten över sina studier. Det gäller såväl folkhögskola som universitet.

Utbildningen av folkhögskollärare förlades till Linköping 1970 några år innan högskolan i Linköping blev universitet, vilket den blev 1975. Kraven blev stora för att visa sig vara ett riktigt universitet. Min gamle lärare i filosofi, Ingemar Hedenius, var en av huvudtalarna vid invigningsceremonierna. Det året gick jag F-linjen i en radikal grupp som uppmuntrade till debatter, både politiskt och pedagogiskt och hela gruppen var närvarande. Hedenius hyllade i sitt tal den logiska positivismen, den enda riktigt tillåtna läran i Uppsala där jag just hade studerat och protesterat mot ensidigheten. Så citerade han några rader av Heidegger, den dunkle tyske filosofen och förlöjligade hans tankar om existen-

sen. Som elev på folkhögskolan hade jag lärt mig vikten av pluralism, att öppet pröva olika uppfattningar. Jag protesterade mot Hedenius och ställde en pluralistisk uppfattning som alternativ till den enda sanna läran. Den lämplige för ett sådant pluralistiskt alternativ var den finländske filosofen G.H von Wright som i en av sina böcker delar in samhället och kulturen i fyra olika sfärer som var och en bär sin dominerande filosofi. Alltså en pluralistisk uppfattning som var min och som därefter förstärktes genom de tankar om profilering och populismens antipluralism som jag fört fram genom åren.

Den främsta tänkaren för ett demokratiskt och pluralistiskt tänkande är Hannah Arendt. Här är "torget", det offentliga rummet, den centrala arenan för öppna samtal då människor bildar sig sina uppfattningar i kommunikation med varandra. Pluralism innefattar öppenhet, men även ett kritiskt sinne. Att öppna sig för det främmande och annorlunda och tillägna sig det så att det blir införlivat i en själv, det är bildningens kärna. På 80-talet växte den andliga rörelse fram som kallades new-age, som hade pretentioner på en ny världsbild. Mitt svar var att det finns många världsbilder. (se min bok Världsbilder). Huvuduppgiften i folkbildningsarbete, till skillnad mot populistiska brandtal, är att ge en så allsidig bild som möjligt så att alla kan bilda sig en egen uppfattning.

När klimatförnekarna blev tillräckligt många, gick naturvetenskapens företrädare ut i samfälliga demonstrationer. Det är riktigt och mäktigt, men det räcker inte. Jag arbetar tillsammans med en oceanograf som är vetenskapligt skolad inom sin vetenskap och starkt inriktad på att rädda havet. Han hävdar att det inte räcker med alla de vetenskapliga rapporter som skickats in till FN:s klimatkommission - rapporternas innehåll måste kompletteras och överskridas. Vetenskap och konst måste arbeta tillsammans. Det yttre havet måste stå i kontakt med vårt inre hav. Olika vetenskaper måste samarbeta med varandra. Den yttre verklighet som är vetenskapens uppgift, behöver stå i samklang med de känslor, den fantasi, det möjlighetssinne som kan öppnas med konsten. Det är att ta pluralismen ett steg till, att se de möjligheter vi inte ser på grund av antipluralismens enögdhet. Att själv stå för något är inte detsamma som att förneka andra

den rätten. Leve den fria pluralistiska folkhögskolan.

Profilering OCH pluralism *Signild Håkansson*

Första gången jag stötte på begreppet profilering var 1980, när landstinget i Örebro län beslutade att göra Kävestas stora filial i Örebro till en egen folkhögskola. Man bestämde också att de tre landstingsfolkhögskolorna i länet skulle få varsin profil. Kävesta, där jag var lärare, skulle ha en estetisk inriktning och under åtskilliga protester fick musiklinjen i Örebro flytta ut till Kävesta. En konsthantverkslinje tillkom också. För mig som ny rektor några år senare, var det en tillgång att ha detta beslut i ryggen när befintliga och nya kurser skulle utvecklas efterhand.

När jag frågade sökande till musiklinjen varför de valt Kävesta, fick jag ibland svaret att de ville gå på en "neutral" skola och att de därför undvek kristna folkhögskolor, där det fanns musiklinjer med gott renommé. Sannolikt hade de en överdriven uppfattning om hur "religiösa" dessa skolmiljöer var i praktiken.

För egen del kom frågan närmare, när dåvarande Örebromissionen kring 1990 uppvakade landstinget för att få överta en folkhögskola i länet. Hade det blivit så för Kävestas del hade det varit svårt för mig att stanna som rektor. Jag menar inte att rektor nödvändigtvis måste vara aktiv inom huvudmannens organisation, men hen måste ändå stå den rätt nära. Det blev inte så den gången, men det fanns hela tiden framstötter från några partier inom landstinget att dra ner på antalet landstingsskolor. Så gjorde man ju i Region Skåne och Stockholm år 2000, och det har hänt på fler håll. I en valrörelse för ett antal år sedan kunde man läsa en annons i Nerikes Allehanda med följande text från ett parti: *En kursgård och en folkhögskola i landstingets*

ägo bytes mot kortare vårdkoer. Och 2005 kunde Evangeliska frikyrkan överta Örebro folkhögskola. Den har därefter flyttat från centrum till Vivalla, där man gör ett viktigt jobb i ett tufft område.

Under mina drygt 20 år på Folkbildningsrådet blev rörelseskolorna allt fler. Några genom överlåtelse, men de flesta genom nystarter. Befintliga huvudmän startade fler skolor, ofta i städerna, och nya rörelser kom till. Folkbildningsrådets riktlinjer innebar att nya behov, nya målgrupper och rörelser utan egen folkhögskola skulle prioriteras. Detta har lett till större mångfald på många sätt.

Det hände då och då att kursdeltagare (och ibland anhöriga) hörde av sig till mig på FBR med olika klagomål på skolan och undervisningen. Men jag kan faktiskt inte komma ihåg, att problemen någon gång uppstått pga skolans ideologiska profil, t ex att undervisningen varit för ensidig eller att man inte fått uttrycka en avvikande uppfattning. Jag kan hoppas detta var ett tecken på att folkhögskolans studiemiljö präglades av respekt och tolerans oavsett huvudmannaskap.

Jag menar att folkhögskolan som utbildningsform ska kännetecknas av både profilering **och** pluralism. Det är en rikedom att såväl regioner som många olika organisationer inom civilsamhället står bakom folkhögskolan. Jag ser inte profileringen som direkt hotad, men vi behöver vara vaksamma och försvara folkhögskolans frihet i olika avseenden.

Mångfald

Per-Ola Jansson

För de flesta som upplevt en folkhögskola, eller "folkhögskolan", är det lätt att uppleva atmosfären som avvikande från andra "rum" där det pågår någon form av pedagogisk verksamhet. Stewe Claesons numera berömda påstående att en folkhögskola är hundlik är mycket träffande. En hund kan se ut nästan hur som helst, men man inser i ögonblicket att det man observerar är en hund. Så är folkhögskolan, den kan "se ut" hur

som helst, men där finns något som är omiskännligt. En hunds utseende kan man lätt beskriva, svårare kanske att beskriva hur den beter sig när man går den till mötes. En folkhögskola kan alltså se ut hur som helst; men hur ska man beskriva det omiskännliga? Ja, det är svårt. Man måste göra flera besök för att få kläm på vad det är som förenar dem, i det som är skolformens väsen.

Från början, på Karl XV:s tid, skapas den präktiga skolan, den som allmogen behöver för att arvingarna skall hänga med i svängarna i de stora samhällsförändringarna som dramatiskt äger rum. Att lära sig läsa, skriva och räkna precis som folkskolebarnen, givetvis. Men också att utveckla sin myndighet och redbarhet, att våga höja rösten. Kommun och landsting kräver grundläggande kunskaper hos den manliga befolkningen i hur politik utövas i den gryende demokratin. Landstingen blir huvudmän för denna nya skolform för vuxna. Eleven är besutten, man måste klara av sköta jorden och skogen. Det gäller kunskaper i yrket som att plantera och så, dränera och lagra, gödsla och sköta bokföringen. Det är en nyttovärld som formar den unge folkhögskoleeleven. Sedan tillkommer andra bildningsbehov i det snabbt växande industrisamhällets nya arbetsgrupperingar. Folkrörelserna manar till kamp för snabba samhällsförändringar. Politiska och religiösa lidelser blommar och skolformen blir kontroversiell i sin strävan mot en fullskalig demokrati.

Gösta Vestlund, vår tids kanske främste företrädare för folkhögskolan som bildningsinstitution, skildrar i sin självbiografi hur brokig skaran av studerande är decennierna efter det första världskriget, både på Svenska kyrkans folkhögskola i Sigtuna, där han var både elev och sedan lärare, och på arbetarrörelsens folkhögskola Brunnsvik, där Gösta var lärare en tid. Båda skolorna var starkt profilerade i samklang med huvudmannens egenart. På Sigtuna mötte Gösta unga storstadflickor som på föräldrarnas initiativ "vågade" sig på ett folkhögskoleår i ett internat med kristen profil, men som utvecklade kamratskap med arbetslösa, kanske anarkistiska eller kommunistiska, hamnarbetare från Göteborg. På Brunnsvik var lärarkåren brokig. Någon var esoterisk buddist, andra socialister, rektorn djupt kristen men ändå med en framtoning som sekulär filosof, andra naturromantiker, rentav mystiker. Men alla dessa, oftast starka personligheter, kunde samarbeta och tillsammans skapa

en folkhögskolemiljö där huvudmannen var den fackliga rörelsens främste företrädare, Landsorganisationen.

Dessa exempel är kanske inte typiska för den kommande utvecklingen inom framförallt de rörelsedrivna folkhögskolorna. Men pluralismen, eller mångfalden, står ändå där att finna hos nästan alla folkhögskolorna. På Stensund, Frisksportens folkhögskola, erbjöds de studerande kruska till frukost och vinterbad i havet efter gymnastikpassen; men inte som tvång, andra alternativ stod till buds. De frikyrkliga skolornas morgonsamlingar kunde (kan) man avstå från om man hellre vill ta en morgonpromenad. Strängast, eller där de studerande var anpassade i konformism, var och är säkerligen nykterhetsrörelsens folkhögskolor. Studierna får inte "stupa på supå". Totalförbud, alltså.

Under Göstas tid på SÖ uppstod den avgörande diskussionen om folkhögskolans framtid i samband med de dramatiska förändringarna inom ungdomsskolan som planerades i Stellan Arvidssons kommande grundskola, och senare tillkomna gymnasie reformer.

Enligt Gösta Vestlund lyckades han tillsammans med Allan Degerman genom idogt arbete övertyga både ledningen på SÖ och en majoritet i riksdagens utbildningsutskott att acceptera att folkhögskolans uppdrag inte var omedelbart jämförbart med obligatoriets skolplaner och betygsnormer. Folkhögskolan var främst ett utskott på folkrörelsetrådet, trots att landstingsfolkhögskolorna var betydande till antalet. Detta möjliggjorde givetvis en fortsatt profilering av både gamla och tillkommande folkhögskolor.

Den stora expansion som ägt rum sedan *Folkbildningsrådets* tillkomst 1991 har helt utgjorts av nya rörelsefolkhögskolor och avknoppningar från etablerade, internatdrivna folkhögskolor. Enligt skolminister Göran Perssons stolta devis om att från 1 juli 1991 är det upp till folkrörelserna att visa upp sin "mogenhet" genom att alldeles på egen hand, i samverkan i det nyskapade *Folkbildningsrådet*, utvärdera och leva upp till statens förväntningar som de anges i statsbidragsvillkoren.

Många har upplevt att de äldre folkrörelserna har minskat sitt intresse för sina folkhögskolor samtidigt som antalet sökande till de långa kurserna ökat, både till de behörighetsgivande och de profilerade kurserna. Det är först på senare tid som gränsdragningsproblem mellan de krav på allmän medborgerlig bild-

ning, som traditionellt obligatorium för skolorna, utmanats av ökad profilering, vars främsta exempel är folkbildningsverksamhet med muslimsk profilering. Det gäller både studieförbundet Ibn Rushd och några (?) folkhögskolor. Terrorforskaren Magnus Rannstorp har gått till storms mot folkbildningens sätt att redovisa verksamheten via sitt eget kontrollorgan, *Folkbildningsrådet*. Misstanke har funnits att statsbidragen använts till huvudmannens profilering och inte till den direkta kursverksamheten.

Den avgående socialdemokratiska regeringen tillsatte en enmansutredning med uppgift att lägga eventuella förslag på ändringar av statsbidragsvillkoren och lämna en översyn av *Folkbildningsrådets* sätt att fungera. Genom *Tidöavtalet* är regeringen beroende av Sverigedemokraternas sedan länge kända kritik mot den svenska folkbildningens profilering,

främst då mot den som folkhögskolorna står för. Den avgående socialdemokratiska regeringen tillsatte en enmansutredning med uppgift att lägga eventuella förslag på ändringar av statsbidragsvillkoren och lämna en översyn av *Folkbildningsrådets* sätt att fungera. Genom *Tidöavtalet* är regeringen beroende av Sverigedemokraternas sedan länge kända kritik mot den svenska folkbildningens profilering. Främst då mot den som folkhögskolorna står för. I skrivande stund upplevs bland många som troligt att den pågående utredningen tillskrivs förändrade eller ytterligare utredningsdirektiv.

På Stensund arbetade jag i 24 år, de sista tio som rektor. I antologin *Nya Folkhögskoleminnen* beskriver jag den dynamik som *Vattenbruket* medförde. Skolans ekologiska satsningar infogade ännu en grupp av studerande till internatet; baltiska, ryska, polska och amerikanska

collegestudenter i terminslånga kurser. (Folkhögskole)hunden växte, blev stor och rasblandningen ännu mer komplex. I den ingick nu allmänskursare, behandlingsassistenter, friskvårdare, fritidsledare, båtbyggare – och så de multinationella vattenekologiska specialisterna med college eller universitetsbakgrund.

Hela skolan deltog i *fredagsforum* och sedan i den gemensamma gympan. Under några år på 90-talet arrangerade jag och lärarna ett ”kvällsuniversitet” som bestod av valfria teman. Jag ledde en grupp som läste och samtalade om Sven-Eric Liedmans *I skuggan av framtiden*. En av de ivrigaste i gruppen var en blivande båtbyggare. Vi hade blivit ännu mer *folkhögskola* till brädden fylld av frihet, jämlikhet och solidaritet.

Vov, vov!

SD och folkbildningen

Redaktionen

”Folkhögskolepartiet” har varit ett begrepp under många decennier. Det har bestått av riksdagsledamöter, till vänster och i mitten av svensk politik, som genom åren trott på och uttalat stöd för folkbildningen. Dess inflytande har minskat genom åren, och nu har vi, genom SD:s framgångar, också fått ett starkt folkhögskolekritiskt parti. SD ogillar de invandravänliga och multikulturella dragen hos folkbildningen. Genom *Tidöavtalet* har de fått möjlighet att trycka på i dessa frågor. Här nedan följer en redigerad intervju med Jonas Andersson (SD) och deras förhållande till folkbildningen, genomförd av Torvald Åkesson, före detta handläggare på Folkbildningsrådet.

I ert senaste budgetförslag ville ni dra ned på anslagen till folkbildningen med 1,175 miljarder. Utbildningsminister Mats Persson säger i en intervju att det inte blir några förändringar i budgeten. Vad tänker du om det?

– Man kan se hur vi ser på den frågan genom hur vi har budgeterat tidigare i riksdagen.

I Tidöavtalet står det att folkbildningsväsendet ska effektiviseras när översynen av området genomförs.

– Man får ha lite tålmod, SD är en garant för att det ska genomföras.

Hur ser du på Christer Nylanders utredning? Är där något i hans uppdrag där ni vill förekomma?

– Det kan jag inte kommentera innan vi har diskuterat det med våra samarbetspartier.

Jag noterade att du twittrade Altingets artikel om att Tidöpartierna är överens om att dra tillbaka propositionen om demokrativillkoren. Menar du där att det finns en överenskommelse mellan Tidöpartierna om att det ska bli skarpare demokrativillkor än de som finns i propositionen?

– Jag vill inte föregå samtalen, men det är ingen hemlighet att när propositionen kom så var vår ingång att det behöver göras mer än vad som föreslogs i den.

Det är ändå en ganska markant skillnad mellan din beskrivning och den som ansvarig minister Jakob Forssmed (KD) ger, när det gäller orsaken till att ni tänker dra tillbaka propositionen?

– Vi har inte samtalat färdigt med våra samarbetspartier än om tillbakadragan-

det. Vi är olika partier med olika ingångar, och vi i SD kommer ta med våra ingångar in i förhandlingarna.

Propositionens förslag gick ju ut på att samma demokrativillkor som föreslogs för stöd ur Allmänna arvsfonden skulle gälla all statlig bidragsgivning? Men en del styrs via förordningar, Allmänna arvsfonden och trossamfunden via lag. Vill ni ha fler lagar?

– Min uppfattning är att det i praktiken inte gäller folkbildningen när Folkbildningsrådet som inte är en riktig myndighet i dagsläget har ansvar för bidragsfördelningen. De har en modell där studieförbunden granskar och följer upp sig själva, vilket har inneburit återkommande stora problem. Det riskerar att göra skarpare demokrativillkor verkningslösa.

I propositionen öppnar man för att det kan skilja sig åt vad gäller utformningen av de demokrativillkor som ska regleras i förordningar, där statsbidraget till folkbildningen är ett sådant. Det är ytterligare en risk för att förslaget i propositionen kommer att vara otillräckligt gällande folkbildningen.

Den galna elprismarknaden

Urban Lundin

Tryckta och digitala media översvämmas av råd om hur vi ska kunna spara el. Gott så, för vi ska alltid, i alla lägen, vara rädda om de resurser vi har till vårt förfogande.

Kopplat till sparråden finns ofta en förundran över att elpriserna är så höga. Några menar att det beror på att politikererna stängt ner fullt fungerande kärnkraft i förtid. Det är därför vi har brist på el.

Vi har ingen brist på el. Tvärtom, Sverige producerar ett stort överskott (20 % av produktionen), som vi exporterar till Europa. Och fullt fungerande kärnkraft?! Titta på Ringhals 4! Nu försenas för femtielste gången återstarten av kraftverket. Planerbart? Pålitligt?

Så elpriset har inget med elbrist eller kärnkraft att göra. Det har med den marknadsekonomiska prissättningen att göra.

Priset på den el vi köper styrs av marknaden. Låt oss säga att det kostar elbolaget 50 öre att producera en kWh. Den kostnaden är konstant i närtid. Men på den gemensamma europeiska marknaden är efterfrågan långt större än tillgången. Så marknadsmekanismen i Europa kan-

ske sätter priset till 500 öre för den sista kilowattimmen, och det priset gäller sedan också i Sverige.

Men det innebär väl enorma vinster för elkraftproducenten? Jo, precis så är det. Och konsekvenserna är gigantiska. Hushåll och företag går under i en sällan skådad omfattning.

Men den företagsvänliga regering vi nu har kan väl inte låta detta passera? Nej, den jobbar med ett oerhört dyrt och svåradministrerat system för att mildra effekterna av de höga priserna.

Men i grunden passar nuvarande system regeringen. Istället för att försöka få bort den nuvarande modellen för prissättning, så fortsätter de att försvara systemet. För det passar regeringen som hand i handske. För det innebär

1. Finansdepartementet får in cirka 40 miljarder (= halva försvarsanslaget!) i extra momspengar.
2. Finansdepartementet får utdelning av statligt ägda Vattenfalls övertvinster.
3. Svenska kraftnät får in flaskhalsavgifter på sitt balanskonto.

Det som sker är en gigantisk förmögenhetsöverföring som främst drabbar

elkonsumenterna söder om Dalälven och som driver en inflation som vi inte har sett i mannaminne. Följden blir att många småföretagare tvingas dra ner på sin verksamhet eller i värsta fall lägga ner samtidigt som de svenska hushållen tvingas att förändra sina levnadsvillkor radikalt.

De absurda konsekvenserna av den nuvarande modellen för den europeiska energimarknaden som nu blivit tydliga har fått den tyske energiministern Robert Habeck och EU-kommissionens ordförande Ursula von der Leyen att inse att *nationella anpassningar* av prissättningen måste accepteras. Sådana äger just nu rum hos åtminstone fyra EU-medlemmar.

Den nuvarande ordningen måste naturligtvis avvecklas/omformas. Det borde innebära att

1. De fyra elkonsumentzonererna avvecklas, så snabbt som möjligt.
2. Att den svenska energimarknaden frikopplas från "vad det kostar att skaffa fram el till de länder/medlemmar som vi är anslutna med kablar till".

Och vår regering måste få rejält med lektoner.

Nu när den bruna tänder fått,
Men som ändå ljusblått vill verka.
Har nämligen topplocket gått,
Vilket den snart kommer att märka.

Men nu man rakad måste bli,
I våra anletens svett,
Med hjälp av lite Palmolive,
och stål av vassaste Gillette.

När vi raka oss i förgår natt
med vår allra dyraste kilowatt
och vi var klara mä' mustaschen,
ur mörkret utropa EU glatt:
";Ja, tack så hjärtligt för massagen";

För: Allt går ju mä' elektricitet
Elektriskt dä' ä' nå't
Konstigt med det
Elektriskt dä' strömmar ju som ni vet
Härs ä' tvärs igenom tråden

Nya Elektricitetsvisan

Per-Ola Jansson (fritt efter Tage Danielsson)

Nu har jag gett mig tusan på att skildra statens oförmåga att ge oss elektricitet till ett rimligt pris på samma sätt som bondkomikerna förr i tiden brukade göra, nämligen med hjälp av rim. Nu har jag skrivit ihop några rykande aktuella rim om elektricitet som är tagna ur en revy som för många inte är så känd, men som förhoppningsvis nu kommer att bli det. Den heter *160-miljarders revyn*.

Det är för djävligt så bra vi kunde ha,
Men måste svälja förtreten.
Dä kostar ohemult när dä bär sta,
å vi ska betala för elen.

Vi öppnar pluskan och så vi svär
När vi vill ha volter i tråden,
Och i bubbelpoolen vi vill ha ampär,
Kan det bli svårt att få den.

För: Allt går ju mä' elektricitet
Elektriskt dä' ä' nå't
Konstigt med det
Elektriskt dä' strömmar ju som ni vet
Härs ä' tvärs igenom tråden

Dä ä' inte svårt att förstå dä'
Att hela EU vill ha vår el
Mycket mer än vi har rå' mä,
I ryssens knepigt smarta spel.

Nu säger Busch att vi gått i sin,
Magdalena har ju stängt av pumpen,
Dä' stilla står i elmaskin,
för söte goe lille stumpen.

Men nu får hon moms uti stora lass,
Å håller multum på elektriska ligan
Å dä' ä' vanskligt å stå på pass
när vi måste exportera och tiga.

Men förlovningen måste få ett slut
mellan oss och bingoletten
nu när bankrutten tittar ut
och ingen har råd med el i papiljotten.

Å' nu när dieseln sagt gonatt,
å' inga watt finns i barmen,
å' alla räkningar har fått fratt,
å' vi måste hålla värmen.

Nu bör vi alla sätta stopp
Med att skänka bort våra miljoner.
Sverige får inte ge opp.

Mimi folkhögskola

Signild Håkansson

När jag besöker Mimi folkhögskola på Andra Långgatan i Göteborg i mitten av höstterminen 2022, har skolans huvudman Gyllenhusets folkhögskoleförening sitt halvårsmöte, som jag får delta i. Efter några föreningsärenden håller en av styrelseledamöterna, Clara Hyldgaard Nankler, ett anförande om folkbildningens och folkhögskolans historia. Jag får också möjlighet att berätta om mina erfarenheter från folkhögskolans värld och om Veteranföreningen.

Mimi folkhögskola blev självständig 2022 efter att under fyra år drivits som försöksverksamhet i samarbete med Arbetarrörelsens folkhögskola i Göteborg. Bakom skolan står Fontänhusrörelsen som funnits i Sverige i drygt 30 år. Nu finns här 13 fontänhus, som stöder människor som lever med psykisk ohälsa.

På fontänhusen vill man ge varje medlem möjlighet att arbeta med meningsfulla arbetsuppgifter samt få del av en social gemenskap och stöd i att hitta vägar ut i arbetslivet. Allt fler unga vuxna, som kom till husen, behövde fullfölja avbrutna studier. Man inledde därför ett samarbete med Arbetarrörelsens Folkhögskola år 2009. Kursverksamheten utvecklades och 2017 bildades Folkhögskoleföreningen Gyllenhuset och man beviljades medel till försöksverksamhet från 2018.

Skolans målgrupp är i första hand vuxna personer som på grund av psykisk ohälsa har svårigheter att klara sina studier i ordinarie skolmiljö. Denna grupp är i behov av individanpassade pedagogiska metoder samt en miljö, som ger kursdeltagarna förutsättningar att fullfölja sina studier. Skolan ska vara öppen för alla och det är individens egen upplevelse och erfarenhet som ska ligga till grund vid antagning till skolan. Detta innebär att man inte behöver någon diag-

nos eller liknande vid ansökan.

Främst satsar skolan på allmän kurs, där man nu har närmare 100 deltagare, varav 20 på grundskolenivå. Man erbjuder vidare en del kurser i fontänhusen på distans för medlemmar som *Hälsa och balans* samt enstaka ämnen som *Matematik* (med budgettema) och *Samhällskunskap*.

Efter föreningsmötet får jag samtala med rektor Marianne Lööf, ordf Roger Andreasson och bitr rektor Hannes Lundkvist. Roger har länge varit engagerad i Fontänhusrörelsen och båda har erfarenhet från Angereds folkhögskola. Marianne var rektor där ett antal år och efter att ha jobbat med annat en tid, valde hon att satsa på att bygga upp den nya folkhögskolan Mimi. Men nu är det dags att trappa ner och Hannes övertar rektorstjänsten, medan Marianne blir biträdande.

Undervisningen vid skolan bygger på att deltagarna ges mycket stöd i form av bl a individuell studieplanering och mentorskap. Lärartätheten är hög och det finns speciallärare, kurator och deltagarstödjare. Hur klarar man att finansiera detta, undrar jag. Jo, med förstärkningsbidrag och stöd från SPSM och genom att ha en liten administration. Man har också en del personal med lönebidrag.

Det är tydligt att skolan fyller ett stort behov hos målgruppen. Deltagarna känner sig accepterade och trygga, genom att skolan direkt riktar sig till dem som inte mått bra i andra skolmiljöer. De flesta är under 25 år och kvinnorna överväger. Det händer att föräldrar vänder sig till skolan och vädjar om en plats för sina hemmasittande ungdomar. Det har hittills varit lite svårare att nå personer med invandrarbakgrund eller de som är äldre, kanske för att det är grupper som inte är vana att tala öppet om psykisk ohälsa.

Det har varit positivt att efter försöksperioden bli helt självständiga. Nästa steg blir att lämna lokalerna på Andra Långgatan, som man hyr i andra hand av Arbetarrörelsens folkhögskola. Man har förhandlat med kommunens fastighetsbolag om att få disponera Lärjeholms gård i nordöstra Göteborg. Det är en gammal herrgård med anor från medeltiden. Under 1900-talet har gården använts som bl a behandlingshem. Fastigheten är k-märkt så det tar extra tid med ombyggnad gällande ventilation mm. Det finns också en del skador, som ska åtgärdas. Inflyttningen planeras nu att ske under våren 2024 och man får komma till en miljö, som ger nya möjligheter att utveckla skolan.

Besök på Kista folkhögskola den 29:e mars 2023

Vår värd under dagen är Åke Larsson bitr. rektor

10.00 Välkommen och fika. **Skolan bjuder på lunch och fika.**

Programpunkter 10.30- 15.30 med avbrott för lunch 12.00-13.00

- Profil - "att vara eller att göra"
- Att utföra uppdraget - folkhögskolan som växthus.
- Bråda dagar - efter regeringsskiftet
- Att kroka arm - "en renässans för folkbildningen"
- Projekt - en viktig och nödvändig del

Avslutning - fika

Välkomna!

Anmälan till Björn Grip, bjornrip@hotmail.com, senast måndagen den 27/3.

Det går smidigt att ta sig till Kista med SL-tåg från centralen. Skolans adress är Kista Torg 7 och skolan ligger nära avstigningsplatsen i Kista.

Omtyckt av många – doldis för flera

Jörgen Håkansson

Göteborg är en fantastisk stad. Inte bara för att den ligger på Sveriges framsida, utan för att man här verkligen vill sprida poesi till folket. Stan har tagit poesin till gatan, mitt i det pågående, pulserande livet och inte enbart i de givna litterära sammanhangen. Sedan några år tillbaka gjuter man in poesi i stadens brunnslock. På lock som kan dyka upp mitt under promenaden, vid en duva på ett torg eller vid en parkerad bil. I december 2020 fick postumt Sveriges bokstavligen tyngsta litterära utmärkelse, när hon blivit utnämnd till årets brunnslockpoet. Ett lock kan väga upp till 63 kilo. Tack vare ett litterärt pionjär- och detektivarbete av Litteraturbankens Dick Claésson har hon blivit aktuell på nytt. I en kvarlämnad resväska fanns ett otal av hennes outgivna dikter. Det är massor av dessa tidigare okända dikter, som nu sprids till gående i stan via göteborgska brunnslock.

Dag av gråhet och värme,
eftertanke och väntan.
Kväll av väta och ljumhet,
smeklust, gråtlust och sömnlust.
Natt som svallar och strömmar.
Natt av andlösa drömmar.

Född 4 december 1920 skrev Anna Greta Wide tidigt i skolåldern rimmade dikter och 1939 vann hon bland mer än 600 deltagare en poesitävling för gymnasister arrangerad av Sven Jerring i Radiotjänsts regi. Det resulterade i att hon fick ett sommarjobb på Göteborgs-Posten. Tidningens kulturredaktör Elis Andersson förmedlade ett antal dikter av Anna Greta till Hjalmar Gullberg för bedömning. Hans omdöme om dikterna var positivt och Gullberg pekade på de dikter han ansåg vara färdiga för en större publik. Bland dessa fanns dikten *Dafne*, som sedermera kom att ingå i hennes första diktsamling *Nattmusik* utgiven 1942.

Debuten

Det var en mycket ung poet som nu debuterade. Olyckligtvis skedde debuten mitt i det modernistiska genombrottets mest omstörtande skede. *Nattmusik* ter sig mycket traditionell

med sträng inriktning på centrallyrik. Trots denna tidpunkt vann hon tidigt en betydande publik, som inte kunde rubbas i sin uppskattning till hennes lyrik. Hon fick genomgående goda recensioner i såväl Göteborgs- som Stockholmpressen. Parallellt med sitt föfattarskap läste hon även nordiska språk på Göteborgs högskola. Här dikten *Dafne*:

Mina fötter
djupt i marken,
mina lockar och min hud
blevo rötter,
blevo barken,
blevo lövens kungaskrud.
Kronan bär jag
högt i dagern,
morgonljus och jungfruspåd,
Dafne är jag
eller lagern
och Apollons eget träd!

Orgelpunkt

När *Nattmusik* kom ut hade flera recensenter talat om en ny begåvning på Göteborgs poesiscen. Två år senare 1944 kom *Orgelpunkt* ut. Förväntningarna från debutboken hade även här infriats. Recensenterna skrev positivt om "en kvinnlig lyriker" eller "en ung och vek kvinnlig profil" etc. I denna manliga välviljans stillsamma förtryck användes inte minst ord som "charmfull", "mjukt känslig" om hennes lyrik. Man vägde i recensionerna hennes insats mot männens stora dominans och mera självklara aura. Sammantaget var även denna bok en framgång. Förlaget, Norstedts, hade stora förhoppningar om framtida framgångar för Anna Greta Wide. Hennes poesi var insmickrande men hon hade redan nu inslag kring existensiella frågor som här i *Paradisvisa*.

Kanske är livet en dröm om livet,
kanske är döden en dröm om Gud,
kanske är ingenting föreskrivet,
kanske är ingenting lag och bud -
paradisälvarnas vågor strömma,
kanske är livet en sorg att glömma,
kanske är döden en dröm att drömma,
kanske är döden en dröm om Gud.

Anna Greta Wide

Omprovningens tid

Det skulle dröja ända till 1955 innan nästa diktbok låg på bokhandelsdiskarna. Framgångarna med de första böckerna märktes bl.a. i radio där hon under åren 1945-1954 var en av de mest upplästa svenska författarna i *Dagens dikt*. Men det hade efter de båda böckerna hänt något inom henne. Hon närmade sig frågor kring tro och tvivel. Anna Gretas förhållande till religion och tro var länge okomplicerat. Dock rörde sig hennes diktning tidigt vid frågor om tro och vetande. Det var en tro där tvivlet var tröstens starkaste motor och där kärleken var allt. Tvivlet blev en väg till tron. Därigenom kom hennes upptagenhet vid religiösa frågor att tillta. Snart började hon också tvivla på det språk hon använt i de två första diktsamlingarna med den melodiska och vackra rimflätningen.

Hennes "inre trassel" fick henne att under en period attraheras av katolicismen. Också där tvivlade hon.

Jungfru Maria ler
med kinden mot barnets hjässa -
virgio gratia plena -
dräkten är oskuldsvit...
Vad har drivit mig hit -
till helgon och nattvardsmässa?
Jag hör ju inte dit!

Musiken fanns hela tiden med i hennes diktning. Mozart fick en allt större del av hennes uppmärksamhet. Mozart som välsignats av Gud – och Mozart som en musikens jordbundna Gud. *Wolfgang den oerhörde* han som speglade sfärernas harmoni.

Och denna musik ska låta
så som hösthavet blånar,
som astrakanen smakar
eller, kanhända också
som Wolfgang den oerhördes
klarinettkvintett i A-dur.

I sin diktning hade hon emellertid inget program, inga paroller och tän-dande deviser. Hennes självkritik fick henne att tvivla på sin förmåga. Visst umgicks hon i litterära kretsar men dikterna blev allt färre. Hon bodde kvar i föräldrahemmet där förhållandet till modern var nära, alltför nära. Hon sökte friheten, en väg ut.

Vintern 1948-49 fick hon ett vikariat på Fristads folkhögskola. Det var till-räckligt långt från Göteborg. Nu måste hon bo på Fristad. Det blev hennes första längre vistelse utanför föräld-rahemmet. I Fristad fanns vännen och studiekamraten Elna Hessel som stöd. (Elna, som var en av Veteranfören-ingens medlemmar från starten). Här fanns en annan trygghet än den hon vant sig vid hemifrån, tryggheten i en yrkesidentitet och i en vuxentillvaro. Det blev en lycklig tid. Efter tiden på Fristad frigjorde hon sig sedan fri från föräldrahemmet och skaffade sig en egen bostad. Hon slutförde sina studier vid Göteborgs högskola och började arbeta mera permanent som adjunkt i Kungsbacka. Nu blev tillvaron säkrare och så småningom kom också dikten tillbaka.

All uppmärksamhet är bra?

Lena Skördeman

Det är alltid bra att synas i debatten, häv-dar man ibland. Och folkhögskolan har så sent som i somras synts på tidningssi-dorna i ett ovant sammanhang.

Redan tidigare har Sverigedemokrater-nas ideolog Mattias Karlsson framhållit folkhögskolerektorn Teodor Holmberg (1853 - 1935) som en av Sverigedemo-kraternas främsta ideologiska förebilder. Holmberg omnämns även i det prin-cipprogram som Sverigedemokraternas landsdagar antog i slutet av november 2011, och under några år kring 2000 betecknade sig partiet som national-demokratiskt, ett begrepp han skapat. Holmberg var konservativ, och efter att Norge lämnat unionen med Sverige gick han längre mot socialkonservatism och svensk nationalism.

Den nya dikten

Efter elva år kom Wide ut med en ny diktsamling *Dikter i juli*. Stig Carlsson i Morgontidningen konstaterar hur hon omskapat sin diktning:

"1955 uppenbarar sig Anna Greta Wide i en ny dräkt. Rimmen har hon jagat på porten, skönsången även; svårare blir det nu att identifiera sin egen melankoli med sin egen poesi, som uppträder osminkad, känslorea-listisk, utan insmickrande bjudningar: Dikterna blir ofta prosalyrik, och hon uttalar en tydlig misstänksamhet mot den oengagerade skönheten /.../ Hela boken är en förnyelse, inte bara i for-mellt hänseende, det är om nära ting hon diktar..."

Som löparen, sprängande målsnöret,
kastar armarna bakåt, famnande segern,
glömmande år av övnings möda -
så skall vi kanske en gång
störta över en gräns
i salig glömska,
med armarna utbredda
mot Någon, mot frihet -

Nu kom diktböckerna nära inpå var-andra samtidigt som hon fortsatte sitt arbete som lärare. Det blev *Broar* och *Kyrie*. I båda bekräftas åter den för-vandling, som Wides lyrik genomgått. Hon hade befriat sig från regler och mönster, som tidigare stängde vägen för hennes diktning. Hon uppvisade en ny intensitet, en kamp för personlig

frigörelse och en kamp mellan tro och tvivel.

Tagen i korsförhör
i jagets cirkelrunda inkvisitionsdomstol.
Genomisad av strålkastarljus från centrum.
Utsatt för en trumeld av systematiska misstankar.
Huvudanklagelse: förfalskning av verkligheten,
omedveten, halvmedveten, utstuderad.
Synnerligast den här nya sirensången.
Och hela tiden, som envetet blyhagel,
det kalla smattrande hänet:
surrogat! surrogat! surrugat!

Ett år före hennes död utkom *Den saliga osäkerheten*. Här finns en av hennes mest kända dikter.

Den saliga osäkerheten...
Den osäkra saligheten...
Den osaliga säkerheten...
Den säkra osaligheten...
Allt detta låter väl säga sig.
Men aldrig: den säkra saligheten.
Och aldrig: den saliga säkerheten
Då haltar sanning och rytm.
Någonstans måste nejlet in.
Så är människans villkor.

Anna Greta Wide ändade sin bana 28 augusti 1965, märkt av sjukdom, endast 44 år gammal. Hon hade en icke oväsentlig publik främst i västra Sve-rige och uppmärksammades vid varje ny utgåva av recensenter i våra stora tidningar. Däremot negligerades hon länge av litteraturprofessionen, för att först efter döden nå uppskattning.

Synas kan man göra på kultursi-dorna också.

Till och med januari 2023 visade Thiel-ska galleriet i Stockholm verk av Tora Vega Holmström (1880 - 1967). Hon växte upp med fem syskon på Hvilans folkhögskola och var dotter till rektor Leonard Holmström (vilken 1874 anställt Teodor Holmberg som lärare). Hvilan var en tidsmedveten skola och hade tidigt kurser för kvinnor.

Tora Vega visste alltid att hon skulle verka som konstnär. Hennes syster tog därför kontakt med målaren Carl Larsson, den stora svenska auktoriteten. Hon visade ett urval av Tora Vegas arbeten och bad om råd för att gå vidare. Jo, hans bedömning blev ytterst positiv. Men det var ju bara det att hur lysande hon än var, så kunde hon inte tänkas gå den konst-närliga vägen: hon var ohjälpligt kvinna.

Så Tora Vega formade en lärogång med Valand i Göteborg och studier i Tyskland och Paris, samt med ett kvinn-ligt nätverk. Pengar hade hon sällan, men många vänner och släktingar hon kunde bo hos och utbyta tankar med. Först i sextioårsåldern fick hon en egen fast adress.

Hon mötte och brevväxlade länge med den österrikiske poeten Rainer Maria Ril-ke. Långa perioder vistades hon i Frank-rike, Tyskland, Italien och Nordafrika.

Och nu kallas hon en av Sveriges vik-tigaste modernister.

Så kan det gå!

Stjärnorna och åkerleran - skön konst och praktisk nytta i Folkhögskolan

Lena Skördeman

Man betonar ofta att den svenska folkhögskolans kurser var praktiska och matnyttiga. En skola lär ha annonserat ungefär:

Omsättningen på mitt lantbruk ökade med femtio procent efter folkhögskolekursen! Karl Olsson, Vinninge.

Det var sant, men inte hela sanningen. För om matematiken var byggnadsritning, kemin var gödsellära och samhällskunskapen var kommunalstämmor så hade sång och musik också sin plats på schemat. Och ett inslag som ofta nämns var högläsningen av skönlitteratur, vanligen en fast tid varje vecka.

Skönlitteraturen är viktig

På Birka folkhögskola i Jämtland märkte rektorn Robert Mörner vid förra sekelskiftet bekymrat att de kvinnliga eleverna kunde lyssna mycket koncentrerat och verkligen ta till sig föredrag och litterära uppläsningar, medan de manliga deltagarna var förströdda och inte hade lika god behållning. En skillnad var att de förra satt och stickade eller sydde medan de lyssnade. Alltså anställdes en slöjdlärare som lärde ynglingarna litet småslöjd, lämplig att syssla med inomhus. Och se, med den förändringen blev ynglingarna uppmärksamma och intresserade!

Rektorns omsorg visar att litteraturläsningen sågs som betydelsefull.

Samkvämen var tillfällen då man möttes till gemensamma upplevelser av musik, dikt eller kanske ett föredrag. Framför allt ordnades de på lördagskvällarna av en lärare och med tiden ofta av en kommitté. Ännu på 1960-talet kunde en veckohelg av fyra vara hemresehelg. Då ordnades inte något program.

Svenska har genom åren varit ett stort ämne framför allt på de allmänna kurserna med många timmar i veckan. Dessutom har det varit vanligt att litteratur har utgjort ett sär-

skilt ämne. Under sextio - sjuttioalet började några skolor erbjuda estetiska tillval med bl.a. skapande svenska som ett alternativ vid sidan av musik och bildskapande. Det utvecklades på sina håll till veckokurser under sommaren, och småningom erbjöds en hel vinterkurs som exempelvis från 1977 på Åsa folkhögskola.

Lars Furuland, professor emeritus i litteraturvetenskap vid Uppsala universitet, svarade för det stora avsnittet *Folkhögskolan – en bildningsväg för svenska författare* i del IV av *Svensk folkhögskola 100 år* och belyser ämnet framför allt litteratursociologiskt.

Författare från den svenska folkhögskolan

Många folkhögskollärare har också varit författare: Erik Beck-man, A U Bååth, Stewe Claesson, Kerstin Ekman, Per Gunnar Evander, Claes Fredelius, Thord Johansson, Gunlög Järhult, filo-sofen Hans Larsson, Per Odensten, Ulla Olin, Jeanna Oterdahl, Göran Palm, Anna Rydstedt, Bengt Skördeman och Birgitta Tingdal kan nämnas.

Bland de många författande deltagarna/eleverna finns Lars Ahlin, Ann-Charlotte Alverfors, Dan Andersson, Werner Aspenström, Sven O. Bergkvist, Harry Blomberg, Stig Carlsson, Maja Eklöf, Harald Forss, Helmer Grundström, Lars Görling, Kerstin Hed, Gustaf Hedenvind-Eriksson, Erik Johansson, Ragnar Jändel, Reidar Jönsson, Gunnar Kieri, Sture Källberg, Börje Lindström, Ivar Lo-Johansson, Artur Lundkvist, Olle Länsberg, Liza Marklund, Vilhelm Moberg, Marie Nilsson, Birger Norman, Sven Edvin Salje, Gustav Sandgren, J.L. Saxon, Stig Sjödin, Henning Sjöström, Ann Smith, Lasse Strömstedt, Sven Wernström och Cornelis Vreeswijk.

Intervjuad i tidskriften Folkhög-

skolan nr 4 2008 under rubriken **Författare berättar nästan aldrig att de gått folkhögskola** nämner Stewe Claesson också Susanna Alakoski, Mirja Unge, Mats Kolmisoppi, Joakim Forsberg, Ninnie Holmkvist, Sara Stridsberg och Jerker Virdborg.

Sörängens folkhögskola började anordna poesifestivaler med ett stort anslag: tre dagar och högaktuella författare. Idén har fått stort genomslag och kopierats på andra håll, exempelvis av Stockholms Poesifestival.

Festivalerna har dock inte varit de första stegen från parnassen till folkhögskolemark: bland deltagarna i det fjärde privata Nordiska skolmötet på Lunnevals folkhögskola den 11 till 15 augusti 1904 fanns seminarieadjunkt Valborg Olander och fröken Selma Lagerlöf. Det var två år innan Nils Holgerssons underbara resa kom ut.

I oktober 1903 utgick som meddelande n:o 5 – alltså bland det första man gjorde! – från svenska folkhögskolans lärareförening en uppmaning till folkhögskolans lärare att till respektive lokalpress skicka in små litteraturanmälningar med syfte att "i hemmen få till stånd små goda boksamlingar". Flera av huvudstadens förläggare var villiga att skicka böcker för anmälan.

Skön konst och praktisk nytta, sida vid sida. Dikt, musik och bild bredvid användbar kommunalkunskap och fältmättningsmatematik. Från de första dagarna finns alltjämt dessa två inslag kvar i folkhögskolans värld, de som en gång beskrevs som stjärnorna och åkerleran.

Fotnot.

Artikeln har skrivits för webbplatsen Lärarnas historia och publicerades första gången i mars 2010.

www.laramashistoria.se

Detta inlägg från Stewe Claeson skulle ha varit infört i decembernumret av Veteranen. Men redaktören råkade klicka på bidraget från året innan. Men här kommer nu Stewes bidrag, dock ett kvartal senare än tänkt.

FRA SYVENDE FAR I HUSET (7)

Minnesböckerna

Stewe Claeson

Jag tror verkligen att *Nya Folkhögskoleminnen* nått många läsare. En av anledningarna till denna ”tro” är att jag fått flera telefonsamtal, ett e-postbrev och ett vykort(!) med frågan varför inte jag är med i boken själv och berättar om mitt långa folkhögskoleliv. Som om jag inte gjort det med (s)krönikor som denna sedan 2007... När jag ser efter i dessa ca trettio korta betraktelser över folkhögskolan finner jag en hel del just minnesbilder ur mitt personliga folkhögskoleliv, dvs från *mitt liv* – för mitt liv är så intimt sammankopplat med folkhögskolan att jag sannerligen kan skriva under på att folkhögskolearbete för mig varit, inte ett jobb, utan ett sätt *att leva*. Men en av dem som frågade (e-postskrivaren) ställde den mycket specifika frågan varför jag valde folkhögskola som arbetsområde. Tja, så här i 80-årsåldern kan jag väl tillåta mig ett slags kommentar om det (även om det just nu känns osedvanligt självupptaget med tanke på allt från Ukrainakrig till klimatkatastrofer, inflation och allt okunigare regeringar). Så, i alla fall, detta korta inslag i min personliga livsväv. Det är mitt i 60-talet. Jag har min dåliga studentekonomi och en sommars latinstudier att tacka för mitt makalösa folkhögskoleäventyr.

1963 började jag läsa på Göteborgs universitet: dels Konsthistoria (som ämnet hette den gången), dels, och samtidigt, Nordiska språk. Jag fick tidigt veta att om jag ville fortsätta läsa över den s k tvåbetygsnivån måste jag ha latin med i studentbetyget. Men jag hade ju studerat på en nyligen startad linje med mycket kulturhistoria och filosofi, en linje som försvann efter några år. Nu skulle jag således bli tvungen att komplettera med latin. Universitetet ordnade en intensivsommars då man läste in hela gymnasiekursen i latin på

”Vad det handlar om är, som synes, ordens relation till verkligheten - i vilken utsträckning de kan sägas göra rätta åt det de ska beskriva.”

(Patrik Hultin: *Det innersta rummet*, VilhelmEkelundsamfundet, 2022)

tre månader. Och så gjorde jag just det. Vi var en liten grupp men av de tio som började var vi, om jag minns rätt, bara två som fick godkänt betyg i latin, dels jag, dels en trivsamt värmlänning. Och så började jag läsa Praktisk filosofi, drog till Berlin ett tag och när jag återkom i början av hösten 1966 var jag helt utfattig och funderade i tåget hem på om jag skulle knäcka lite extra på posten eller i hamnen, för att när jag steg ner på perrongen möta den där värmlänningen och när jag frågade vad han gjorde, sa han att han arbetat en tid på folkhögskola men nu ville ha tjänstledigt för att lissa i engelska, men inte kunde få ledigt om han inte hittade en vikarie. Och då pekade jag på mig. Hösten 1966 kom jag således, alldeles oförberedd till Färgelanda folkhögskola och med en massa uppgifter från praktiska filosofikursen som skulle lösas, logik, logistik, knepigt för en konsthistoriker, men den datanörd jag träffat på kursen gav mig övningsuppgifter...

Vad folkhögskola var hade jag inte en aning om, och jag har under hela mitt liv frågat mig när jag begrep vad det var eller hur man förklarar något så märkligt som folkbildningens inre värden... Men jag har ju tidigare berättat att jag alltid fört dagbok, så här ett kort utdrag ur den dagbok jag då förde:

Dalsländska Färgelanda. Man kan ännu ta rälsbussen genom detta lilla landskap. Jag svänger med min lånade väska in från den obetydliga centrumbebyggelsens genomfartsväg förbi en vit byggnad med ett par småbutiker utan att jag har en aning om att just här börjar de närmaste fyrtio, femtio åren

av mitt liv. Just denna dag blir jag 24 år gammal. Folkhögskolans nyutträdde rektor, Lars Kellgren, bjuder på te. I huvudet rör sig en massa ettor och nollor, eftersom det sista Kent Flood gjorde innan jag lämnade lägenheten i Landala var att försöka förklara för mig vad *kretslogik* innebar, han skrev in ett problem i min dagbok för mig att lösa första kvällen i Färgelanda, men han kunde ju inte veta att rektorn och en av lärarna och dennes starkt göteborgsdialektala hustru skulle bjuda på te. Jag kommer aldrig att komma tillbaka till kretslogiken. Detta är september 1966. Mest pratar vi vid bordet i den jättelika rektorsbostaden om att någon mördat Sydafrikas apartheidledare Verwoerd. Jag frågar oskuldsfullt hur gammal skolan är och hur många vi är, och vi är inte många, sex lärare och några som kommer för att ha sång och gymnastik. Men den nyutträdde rektorn hör att jag just fått ett uppdrag att skapa ett signalsystem med ettor och nollor, och ber mig göra höstens schema för årskurs ett och två. Det första jag gör i svensk folkhögskola är att lägga schema för en verksamhet jag inte sett, ämnen jag bara hört talas om, lärare jag aldrig mött och lokaler jag bara fått en kort rundvandring genom. **Det första jag gör i svensk folkhögskola är att organisera något jag inte har en aning om.**